

GELİŞMİŞLİK, KÜLTÜR VE MÜSLÜMAN ÜLKELER

Prof. Dr. Doğan SOYASLAN

1970 yılında yurtdışına eğitim için gittim. Yaklaşık on yıl Avrupa'da kaldım. Birçok Arap öğrenci tanıdım. Arap okumuşları Ortaçağ'da Dünya'nın en güçlü medeniyetine sahip olduklarını, geri kalış nedenlerini dörtüyz yıllık Osmanlı egemenliği ile açıklarlar. Bu düşüncenin altında Arap kültürünün sonucu olan bir olguyu Osmanlı hâkimiyeti mazereti ile kapatarak değer olma duygusunu tatmin etmek yatar. Bununla özde kendilerinin gelişmeye yatkın olduğunu ifade etmek isterler. Arapların bu düşünceye sahip olmasının diğer nedeni Batı aydınlarının etkisinde kalmalarıdır.

Oysa Ortadoğu ve Afrika'ya Müslüman bir imparatorluk egemen olmasa idi Arap devletleri bugünkü hallerinde bile olmayabilirdi. Çünkü sömürgeci ülkeler çok daha erken Arap topraklarına yerleşir ve bunun ekonomik ve kültürel sonuçları farklı, Amerika Kıtası'nda oluşan yapılanmalar benzeri bir durum oluşabilirdi.

Müslüman toplumların geri kalış, sanayi toplumu olamayış nedenlerini yıllarca düşündüm. Sonunda bunları yazmaya karar verdim. **Sorun özünde kültür sorunudur.**

İslam dünyasının geri kalma nedeni kendi kültüründen, insanların hayata bakışından kaynaklanmaktadır. Kültür belli bir iklim içinde, belli bir coğrafyada insanın doğa ve çevre ile alış veriş münasebeti sonucu dış dünyasında gerçekleştirmiş olduğu şeylerdir. Üretim, hizmet, giyiniş, yürüyüş, olaylar karşısında aldığı tavır gibi.

Buna göre İslam toplumunun temelde geri kalış nedeni hayatı algılamasından kaynaklanmaktadır. İslam toplumları bu algı tarzıyla doğanın üstüne çıkamamakta, doğaya egemen olamamakta, doğaya teslimi bir kafa ile bakmakta ve onu olduğu gibi kabul etmekte, onun hakkında nasıl, niçin, neden gibi soruları sormamakta ve netice olarak doğa ve çevreyi değiştirememektedir.

Şu durumda çözüm yolu Müslüman ülkelerin kültürlerini, kafa yapılarını, hayata bakışlarını değiştirmelerinden geçmektedir. Bu da kolay değildir. Hatta imkânsız gibidir. En azından kısa zaman içinde olacak gibi değildir. İmkânsız olunca hep arkalarda olmaktan kurtulmak da mümkün değildir.

Her şeyden önce Müslüman toplumlar başlarına geleni gelmeyi kaderle izah ederler. İnsan iradesinin payını kabul etmez ve önemsemezler veya cüzi kabul ederler. Böyle bir düşüncenin İslamiyet'e ne kadar uygun olduğu konusunda bilgim yetersizdir. Ama benim Arap ve Türk toplumlarında gördüğüm durum budur. Acaba yapacak bir şey olmadığı için mi kaderle izah ediliyor. Yoksa neden niçin sorusu sorularak araştırılmak istenmediği için mi böyle düşünülüyor? Ancak bu durum insanı rahatlatıyor. Kişi bir işi yapmadan önce kesinlikle yaptığından sorumlu olduğunu kabul etse daha doğru hareket etmiş olur. Çünkü araştırır sorgular daha doğru neticeye varır.

Eğer insan akıl ve iradesinin payı cüzi ise o zaman akılın niçin yaradan tarafından insanlara verildiği izah edilemez. Akıl insana herhalde tam kapasite ile kullanılmak için verilmiş olmalıdır. Akılın önünde sınır tanımayan akılı sonsuza kadar açık olan toplumların İslam toplumlarının çok ilerisinde olduğunu görüyoruz. Demek ki Müslüman toplumlar kendilerine verilen akılı tam kullanmıyorlar ya da kullanamıyorlar ya da kullanmak işlerine gelmiyor.

Aklı kullanmak sorgulamak, şüphecilik, merak ve uğraşı gerektirir. Tüm bunlar insanı yorar. İnsanlarımız kafa yorup yorulacaklarına olayları ilahi irade ile izah ederek işin içinden kolaylıkla sıyrılmaktadırlar. Bu durum aynı zamanda kendileri için zihin tembelliği olmaktadır. Dünyada hiç kimse başına gelen olayın kendi hareketi veya hareketsizliği sonucu mu geldiğini veya ilahi iradenin istemi sonucumu gerçekleştiğini kesin bir şekilde bilemez. Bu konuda sınır belirlemek mümkün değildir. O halde akıl önünü sonsuza kadar açmak veya açık kabul etmek gerekir. İlahi iradeyle izah etmek bizi vicdani hesaplaşma ve sorumluluktan kurtarmaktadır. Ancak böyle düşünmek insanı rahatlatmaktadır.

Eğer insana yüklenilebilen bir hareket yoksa bunu ilahi irade veya kaderle izah etmek mümkündür. Üzerine yıldırım düşen vincin devrilerek yüzden fazla kişinin ölümüne sebep olması gibi.

Müslüman toplumlar bireyi yaptığından tam olarak sorumlu tutmaz. Sorumluluk insanın yaptığı hareketin neticesini düşünmesi doğacak sonucun karşılığı olan bedeli veya cezayı kabullenmesidir. Bedele boyun eğmesidir. Sorumluluk aynı zamanda kişinin başkalarının hak ve hukukuna saygı nedenidir. İyiyi güzeli bulma araştırma nedenidir. Kendini yönlendirme nedenidir. Niçin, nasıl sorularını sorma nedenidir. Böylelikle doğaya egemen olma nedenidir.

Dikkatsizlik ve tedbirsizlik ile işlenen fiillerin en önemli nedeni sorumluluk duygusunun zayıflığıdır.

Özgürlük insanın içinden (dürtünün veya önyargının beyini etkilemesi) veya dışından gelen hiçbir baskıya maruz kalmadan duyguları ve aklı ile olguları değerlendirmesi, tavır alması ve netice olarak aklının kontrolünde duygularını tatmin ederek yaşamasıdır. Böyle bir yapı çevresindeki kişi olguları alır, değerlendirir ve dış dünyaya verir. Dış dünya kendisini etkiler kendisi dış dünyayı etkiler. Bu alış veriş ve doğa insan ilişkisi sürüp gider. Algılanan olgu dışarı yansıtılır. Böylece bir fikir doğar. O fikir yayılır ve bir güç oluşur. Bu güç ve düşünce parlamentoya yansır.

Devlet veya toplumsal çoğunluk ilerlemenin kaynağı olan kişinin özgür küçük dünyasına hiçbir zaman giremez, dokunamaz sınırlayamaz.

Özgürlük aynı zamanda insanın özgür olduğunun ve aklının, kendi kendinin farkında olmasıdır. Özgür olduğunun kendi kendinin farkında olan insan iyiyi güzeli ve mükemmeli bulur. Doğaya egemen olur.

Müslüman toplumlarda bireyler doğuştan hür değildirler. Tanrı'ya karşı hayatın her alanına ilişkin birtakım emirleri yerine getirmekle yükümlüdürler. Doğuştan hür olmayan insanın ruhu bağımlıdır. Ruhun bağımlılığı, düşünme, araştırma ve yaratıcı kapasitenin ortaya çıkmasına engeldir.

Müslüman toplumlarda birey yoktur. Birey doğuştan hür, sorumlu, ruhu bağımsız ve sonsuza yönelik, doğaya egemen gözle bakan, doğayı olduğu gibi kabul etmeyen, meraklı, şüpheci, özgüveni olan kimsedir. Üretimin ve doğaya egemenliğin temelinde birey vardır. Belirtilen özelliklere sahip bir kimse olmayınca toplumda yenilik yapılması ve toplumun değişerek ileri gitmesi mümkün değildir.

Özgüvenli birey olmayınca insanın hayal gücü gelişmez. Hayal gücü gelişmeyince olgular ve şeyler arasında sebep sonuç ilişkisi kurulmaz ve netice olarak buluş yapılamaz, değişime katkıda bulunulamaz.

Öte yandan Müslüman toplumlarda resim ve heykelin yasaklanması da hayal gücünün gelişmesine engeldir. Olayların sebep sonuç ilişkisi içinde açıklanması için de hayal gücü gerekir. Resim ve heykelin yapılması hayal gücünü geliştirir. İnsan kafasında şekillendirdiği şeyi yapar. O halde resim ve heykelin yasaklanması da bilimsel buluşların yapılmasını olumsuz yönde etkilemektedir.

Bir toplumda resim ve özellikle heykelin varlığı ve yaygınlığı o toplumda akla dayanan düşünce, özgürlük ve siyasi yapılanmaların yayılmasının nedenidir. Resim ve heykel kişinin düşünce ve ilkelerinin yaşamasının devlet idaresinin dünyevileşmesinin nedenidir.

İslam'da israf haramdır. İsrafın haramlığı gıda maddelerine ilişkin ise çok doğrudur. Ancak mimarlığa ve sanata da ilişkin ise insanın içindeki güzelliğin, yeteneğin ve insanın iç dünyasının dışarı çıkmasının engelidir.

İnsanlar şükürcüdürler. Buldukları ve ellerinde olanla yetinirler. Daha fazlasını istemezler. Şükürcülük daha fazlasını istemeyi, bunun için çalışmayı araştırmayı niçin ve nasıl sorusunun sorulmasını ve değişimi engeller. Ancak faydalı yanı da vardır. Araştırarak daha fazlasını isteyerek insanın kendi kendisini yormamasını sağlar. İnsana güvenlik ve huzur verir. Çünkü fazlası istenecek araştırılacak bir durum yoktur. Böylelikle tembelliğin kılıfını da oluşturur.

Müslüman toplum insanları insan doğa ilişkisinde kendilerini bir hiç, doğanın parçası, aciz saymaktadır. Doğada kendini aciz sayan, doğanın hâkimi saymayan, doğayı olduğu gibi kabul eden kâinata her şeyin insan aklının sonucu olduğunu kabul etmeyen bir insan çevresindeki şeylere, olgulara egemen olamaz. Olgular hakkında niçin, nasıl, neden sorusunu soramaz. Neden sonuç ilişkisi kuramaz ve bulucu olamaz. Netice olarak olguların değişimini gerçekleştirmez.

Acizlik bir yandan da tembelliğinin kılıfıdır. Kendisinin hiç olduğuna inanan insan araştırmaz, sorgulamaz. Sorumlu şekilde hareket etmek gereğini duymaz.

İslam dini hayatın her alanını düzenlemiştir. Kişinin özgür bırakıldığı bir alan yoktur. Her şey din ile açıklanır. Kişi ilahi emirler içinde özgürdür. Yani

özgür değildir. Özgür olmanın yollarından birisi dini tamamen vicdanî bir iş ve insanın aklını her alanda egemen kılmaktadır. Aslında İslam hukuku idari ve siyasi hayatı Ortaçağ şartlarında düzenlemiştir. Oysa şartlar değiştiği için kuralların da değişmesi gerekir. Çünkü kurallar şartlara ve şartlar içinde oluşan insan vicdanına bağlıdır. XXI. Yüzyılın şartları ve insanı vicdanı farklı olduğu için kurallar da farklı olmalıdır.

Söz konusu düzenleme ilahi emir tarzındadır. İlahi emirler devlet başkanı Hz. Muhammed ve dört halife ve diğer halifeler tarafından uygulanmıştır.

Bu uygulama daha sonraki Müslüman ülkeler yöneticilerini bağlamıştır.

Kişi ve devlet emirlerle bağlı olunca özgür değerlendirme, karar alma ve kararları şartlara uydurma ve böylece değişime kapı açma gibi bir durum olamaz en azından zorlaşır. Her değişim için dini bir gerekçe bulmak gerekir. Bu gerekçe geçmişte çoğu zaman hile-i şeriye yoluyla olmuştur.

Hayatın her alanında emirlerle bağlılık otoriter bir siyasi rejimi ifade eder. Otoriter rejim insana güvenmemek demektir. İnsana güvenemezseniz sorumluluk veremezsiniz. Rejimin kontrolünde sorumsuz insanlar çocuklaşıyor ya da kullaşırlar.

İslam toplumlarının kolay değişmeyişinin önemli nedenlerinden birisi budur. Toplum ve bireyler emirlerle bağlı olunca tam özgür olamazlar. Tam özgür olamayınca sorumlu da olamazlar. Özgürlüğün arka yüzü sorumluluktur. Özgür olmayınca özgüvenleri olmaz. Özgüven olmayınca girişimcilik ve yaratıcılık olmaz. İslam toplumları insanları özgür ve özgüvenli bireyler olmayınca yaratıcı olmamaktadırlar.

İktidarlar ilahi emirlerle bağlı olunca yönetilenler kadar yöneticiler de sorumsuz olabilmekte, icraatlarının hesabını Tanrı'ya verdiklerini ileri sürmektedirler. Tanrı'ya hesap vermenin anlamı aslında yaptığını kendi vicdanına anlatması ve vicdanının icraatını sindirmesidir. Vicdan denilen şey insanın içinde bulunduğu şartlar ve çevrede oluşan ruhi durumdur. Doğal olarak vicdan insanın ve çevresinin istek, çıkar ve duygularına göre şekillenir. Ancak her durumda insanın kendi çıkarına uygun bir harekettir. Çünkü insan doğası kendi çıkarına aykırı hareket edemez.

İktidara egemen olan ve çevresi iktidar olmanın imkânlarından yararlanır. Aslında her güç (içinde bulunduğu şartlarda) yapabileceğini yapar. Siyasi güç boşluk tanımaz. Hayatın doğası böyledir. Devletin hukukla bağlanmasının nedenlerinden birisi bu ayrıcalığı önlemek, devlet

imkânlarından herkesi eşit bir şekilde yararlandırmaktır. Hukuka bağlı devlet güçsüzler için gereklidir. Güçlüler işlerini bir şekilde halleder ve devlet imkânlarından yararlanırlar.

Ancak ilahi iradeye dayanan emirler, geldiği çağın insanının vicdanı ve toplum şartlarından bağımsız olamaz. O halde söz konusu emirleri çağın şartları içinde, emirlerin amaç ve ruhunun gözönünde tutularak yorumlanması ve değerlendirilmesi gerekir. Aksi halde Müslüman toplumlar değişmez. Sadece zorla değiştirilirler. Değiştiren güç de kendi çıkarına göre değiştirir. Osmanlı toplumunu dış baskılar, yabancı sermaye, bürokrasi ve asker değiştirmiştir.

Değişmeyen İslam-Türk dünyasını gelişmiş sanayi toplumları değiştirmiştir. Ancak söz konusu değişim kendi çıkarları gerektirdiği kadar olmuştur. Batılı toplumlar ve yöneticileri bilirler ki Ortaçağ değerlerine göre oluşmuş ve değişime kapalı İslami rejimlerle Müslüman halklar ileri gidemez. Ekonomik yönden pazarları olmaktan kurtulamaz. Esasen kurtulmamıştır da. Kapitülasyonların tarihi imparatorluk halkının pazar oluş tarihidir. Osmanlı'da ilk Batılı elçiler tüccarlardır. Bir halkın diğer bir halkın ülkesinde ticaret yapmasının nedeni mala olan ihtiyaç, girişimcilik ve maceraperestliktir. Batılılara ilk ticari imtiyazlar Orhan Gazi zamanında verilmiştir. Ekonomik kapitülasyonlar beraberinde adli kapitülasyonlar da getirmiştir. Çünkü Hristiyanlara İslam Hukuku uygulanamamıştır. Batılı tüccarlar Müslüman ülkelere ham mal almış, el ve beyin mahsulü işlenmiş mal satmışlar, teknolojik buluşlarla sanayi devrimini yapınca doğulu ülkelere egemen olmuşlardır. Bu nedenle batılı yöneticiler uysal Müslüman idarecileri sever ve iktidara gelmesi için destek verirler. Çünkü isyankâr olmayan Müslüman yöneticiler batılı gelişmiş ülkeler için halklarının pazar olmasını sağlarlar.

Müslüman ülkelerde devlet karşısında kişi yoktur. Kişiden kastettiğim özgür, özgüveni olan, birey olması dolayısıyla doğuştan dokunulmayan haklara sahip, diğer insanlarla arasında mesafe olan bir varlıktır. Sosyal yapı cemaatçidir. Oysa sorumlu ve özgüveni olan birey bir toplumda yaratıcılığın temelini oluşturur. Bunun nedeni her ne kadar sanayi toplumuna geçiş aşamasında olsak da özünde halen tarım-hayvancı toplum değerlerine bağlı oluşumuz, ayrıca Osmanlı devletini kuran gücün büyük aile reisi veya aşiret reisi ve emrindeki güç olmasıdır. Kuruluştaki yapı asırlarca topluma hâkim olmuştur.

Aile reisinin gücü fiziki yapısından, aileyi korumasından, aile ekonomisini çevirmesinden gelmekte ve zaman içinde kültüre dönüşmektedir.

Arap toplumlarında da devlet bir aşiret veya kabilenin diğer aşiret ve toplumlara egemen olması sonucu oluşmuştur. Her iki toplum da tarım, havyancı ve göçmendirlir. Bu açıdan Osmanlı devletinin kuruluş ve gelişmesi ile Ortaçağ Arap devletlerinin kuruluş ve gelişmesi arasında bir benzerlik vardır. Esasen Türklerin İslamiyet'i kabul ediş nedenlerinden birisi de Türk aile yapısının Arap aile yapısına benzerliğidir.

Türklerde ve Araplarda devletin yapısı ile ailenin yapısı birbirlerine benzemektedir. Devlet ve toplum yapısında birey olmadığı gibi aile yapısında da özgüvene dayanan sorumlu bireyler yoktur. Müslüman toplumlarda her şey aile reisinin emrindedir. Çocuklara güvenilmez. Saygı gören bir kimlikleri özgür bırakılan bir iradeleri ve özel hayat alanları yoktur. Eğitimleri özgüven üzerine değildir. Özgüveni olmayınca girişimci ve yaratıcı olamamaktadırlar. Baskı altında oldukları için içe kapanıktırlar. İçe kapanık oldukları için düşüncelerini ifade etmezler. Düşüncelerini ifade edemeyecekleri için olması gerektiği kadar düşünmez ve sorgulamazlar. Sorgulamadıkları için beyinleri gelişmez. Sorgulamak beyni geliştirir.

Müslüman ülkelerde aile bağları güçlüdür. Ailenin bir çalışanı diğerini besler. Bu bağın güçlülüğü Müslümanların Okyanus ötesine göçmesine engel mi olduğu bir sorudur.

Müslüman toplumlarda geçerli olan ululemre itaat ilkesi de toplumun özgürleşmesi ve rejimlerin demokratikleşmesine engel olmuştur. Ululemre itaat ilkesi ayettir. İslam devletinin kurulduğu yıllarda birliği sağlamak için tebliğ olunmuştur. İtaat edilmesi gereken ululemre İslam'a uygun davranandır. Ancak tarih boyunca hangi hükümdarın İslam'a uygun veya aykırı davrandığı tartışma konusu olmuştur. Çünkü değerlendirmeyi ve denetlemeyi objektif olarak yapacak bir kurum ihdas edilememiştir.

Osmanlı devletinde ululemre İslam'a uygun hareket edip etmediği padişaha bağlı şeyhülislam tarafından değerlendirilmiştir. Bir insan mutlak yetki ile donatılmış birine tam bağımlı olursa düşünce ve kanaatlerinde objektif olamaz.

Sosyal yapı uygun olmasa idi ululemre itaat ilkesi tebliğ olunmazdı. Ancak sosyal yapının müsaitliği yanında ilkenin dini bir yanının da olması Müslüman toplumlarda mutlak itaati güçlendiren nedenlerden olmuştur. Karl Marx'a göre dünyada merkezi iktidarın en zor değiştiği toplumlar Müslüman

ülkelerdir. Bu değişmezliğin diğer anlamı modern anlamda hukuka bağlı olmayan devlet yapısı içinde iktidarın nimetlerinden bir şekilde iktidarı ele geçirenlerin ve bunların yakınlarının yararlanacağıdır.

Yöneticilerin amacı içinde buldukları şartlarda kamu düzen ve barışını sağlamaktır. Bunun için yönettikleri zamanda yürürlükte olan kuralları (örfi veya yazılı) uygularlar. Bu uygulamadan kendileri ve yakın çevreleri, onları destekleyen güçler yararlanır. Aslında yöneticiler de belli güçlerin desteği sayesinde iktidarda kalırlar. Güçler dengesi değişince yönetim veya yönetim anlayışı da değişir.

Toplum bir tüm olarak canlı bir varlıktır. Buluşlar, teknolojik yenilikler sosyo-ekonomik yapıyı değiştirerek yeni düşünce ve güçlerin doğuş nedenini oluştururlar. Yeni düşüncelerin insanlar tarafından benimsenmesi ve yayılması yeni güçler oluşturur. Mevcut hukuk düzeni ile yeni güçlerin çıkarımının gerektirdiği hukuk düzeni birbirine uymayabilir. Yeni güçler yeni düzen isterler. Bu durumda eski düzenin kurallarına göre icraat yapan uluemr ile yeni güçlerin istemi çatışır. Uluemr'e itaat bu durumda değişim ve açılımın önünde engel olarak ortaya çıkar.

Müslüman ülkelerde iş için insan kalitesi aranmaz. İnsana göre iş bulunur. O zaman kalifiye, ihtisas sahibi olmak için bir neden olmaz. Bu nedenle üretim verimli ve kaliteli olmaz.

Müslüman ülkelerde faizin haram olması sermaye birikimini, bankacılığın gelişmesini ve yatırım yapılmasını ve büyümeyi, gelişmeyi engelleyen bir neden olmuştur. Oysa İslam'da haram olan faiz insanların zor durumundan yararlanarak (açlık gibi) verilen değer karşılığının fazlasıyla – insan vicdanını sızlatacak derecede- almaktır.

Osmanlı İmparatorluğunda arazinin büyük bölümü (miri arazi) devlet tarafından kiraya verilirdi. (Tapu kiralama karşılığı devlete ödenen bedel ve senedi ifade eder) Arazinin sahibi devlet idi. Esasen Orta Asya'dan gelen Türk aşiretlerinde de toprak mülkiyeti bireysel değildi. Aşirete aitti. Bu durum insanları devlete bağlı ve itaat eder duruma sokuyordu. Ayrıca Türkler bireysel mülkiyete dayanan iş yapmamışlar, esnaf, bankacı, tüccar, mühendis, doktor olamamışlardır. Oysa Batılıları ileri götüren faktörlerden birisi daha çok beyin enerjisi gerektiren iş ve mülkiyet olmuştur. XVIII. Yüzyıldan itibaren toprak zenginliğin kaynağı olmaktan çıkmış iş olmuş doğuda ise toprak zenginliğin kaynağı olmaya devam etmiştir. Üstün teknolojik malı üreterek doğululara satan batılılar doğululara egemen olmuştur. Toprağın

sahibi, esnaf ve tüccar olamamak zenginleşmenin, büyümenin yeni yatırımlar yapmanın engeli olmuştur.

Osmanlı'dan beri rüşvet yaygındır. Rüşvet ve yolsuzluğun yaygınlığı kamu hizmetinin verilmiş şekli, rejimin yapısı ve kültürle ilgili bir durumdur. Kamu icraatının denetlenemeyişi de rüşveti yaygın kılan nedenlerdendir. Rüşvet otoriter rejimlerin ürünüdür. Rüşvet ve yolsuzluğun yaygın olduğu toplumlarda insanların iş kalitesi dışarı çıkmaz. İnsanlar çalışmaya ve kaliteli üretime teşvik edilmez. Rüşvet insanlar için kötü örnek oluşturur. Çalışmadan kaliteli olmadan kazanmak teşvik edilir. Hukuka bağlı devlet ve şeffaflık rüşveti ortadan kaldırır.

Müslüman toplumlar somut toplumdur. Gördüğüne inanır. Hayal gücü alanı dardır. Olgular arasında bağlantı kurma yeteneği zayıftır. Her gün çoğu zaman ölümü düşünür. Ölümü düşünmek gerçekçiliktir. Ölümü düşünen insan çalışmasına pek gerek olmadığını düşünür. Hayata bağlayan duyguları ve tutkuları zayıf kalır. Ölümü düşünmek araştırmayı da engeller. Bir bakıma tembelliğin mazereti olur.

Sosyal yapı cemaatçi olup insanlar arasında mesafe yoktur. Herkes birbirinin işine karışmakta kendisi gibi düşünmesini ve hareket etmesini istemekte böylece birbirlerine baskı yapmakta, gerektiğinde zorbalıkla birbirlerine özgürlük alanı tanımamakta birbirlerini susturmaktadır. Özgürlük alanı tanınmayınca hayal gücü alanı daralmakta, düşünce üretimi zayıf olmaktadır.

Doğa karşısında teslimi bir ruha sahip ve içe kapanıktırlar. Düşüncelerini dışarıya vermezler. Dışa veremeyince düşünce üretme gereğini duymazlar. Düşünce üretmedikleri için zihinlerinin antenleri kapalı kalır. Netice olarak yenilik yapamaz ve hayatı değiştiremezler.

Oysa düşünce üretmek ve dışa vurmak başkalarının da birşeyler öğrenmesinin ve yeni düşünceler üretmesinin ve toplumsal ilerlemenin nedenidir.

Özel hayat alanı dardır. İnsan kendi dünyasında yalnız değildir. Bunun sonucu olarak vicdanî hesaplaşma kültürü gelişmemekte veya zayıf kalmaktadır. İnsan yalnız olmadığı ve kendisiyle yüzleşmediği, konuşmadığı için kendi kendisini iyiye güzele doğru yönlendirememektedir. Oysa hayatta başarıya giden yol geniş ölçüde insanın kendi kendisini yönlendirmesinden geçmektedir. Aslında bir insanda iki kişilik olmalı, bunlardan birisi diğerini yönlendirmelidir.

İnsanlar arasında mesafe karşılıklı saygıyı doğurur. Saygının içeriğini toplumsal değerler ve kişilerin ilkeleri oluşturur. Bizim toplumda insanlar arasında olması gereken mesafe alanı dardır.

İnsanlar arasında mesafe olması özel hayata müdahaleyi de azaltır. İnsanın hayal gücünü de geliştirir. Özel hayata müdahale edilmemesi kişiyi daha özgür kılar. Ruhun yalnızlık, özgürlük ve sorumluluk insanın işi kavramasına ve kapasitesini ortaya koymasına neden olur. Müslüman toplum insanı tam olarak özgür ve sorumlu olmadıkları için işi kavrayamamakta ve tam kapasitesini ortaya koyamamaktadır.

Müslüman toplumlarda kadın ikinci sınıf insan sayılmaktadır. Aileye ve sosyal hayata erkek egemendir. Oysa kadın, nüfusun yarısını oluşturmaktadır. Erkek ve kadın birbirini tamamlayan bir bütünü oluşturan parçalarıdır. Bütünlük dengeli hareket ve doğru karar verme nedenidir.

Çocuğu evde anne yetiştirir. Çocuk için birinci okul evdir. Anne bilgisiz olursa çocuğun eğitim ve gelişmesinde faydası olmaz. Bilgili bir kadın eşinin doğru kararlar vermesine katkı sağlayabilir. Bilgili ve eğitilmiş bir kadın tavır ve hareketiyle toplumun diğer bireyleri ile ilişkilerinde kültürel açıdan değişime katkıda bulunur.

Bilgi, güç ve ışıktır, insanın önünü aydınlatır. Doğru hareket etmesini sağlar. Bilgi aynı zamanda insanın doğaya egemen olmasının aracıdır. O halde bilgili eğitilmiş bir kadın kendinden emin ve daha güvenli yaşayacaktır.

Müslüman toplumlarda kadının ikinci sınıf sayılması, kapasitesini kullanmasını, ailenin ve toplumun gelişmesine katkıda bulunmasını engellemektedir. Kısacası Müslüman toplumlarda kadının kapasitesi atıl kalmakta ve üretime tam olarak katılmamaktadır. Esasen birey olmadığı için erkek de tam kapasite ile çalışmamakta, kapasitesi kullanılamaz halde kalmaktadır. Kadın iş hayatına girmemesi nedeniyle başkasının eline bakmakta, gerektiği gibi para harcayamamakta bu nedenle başkasına para kazandıramamaktadır. Oysa para kazanan kişi harcamalarıyla başkasına para kazandırmakta, böylece üretim ve ekonomik gelişim sağlanmaktadır.

Bununla beraber kadın veya erkeğe sorumluluk verilmeyişi bir bakıma kadının da erkeğin de yararına olmaktadır. Sorumsuzluk onlar için rahat yaşama nedenidir. Sorumluluk insana yük getirir. Enerji ve güç harcatır. Araştırmadan sorgulamadan yaşamak daha kolaydır.

Yazının başında da söylediğim gibi Arap İslam dünyasını geri bırakan Osmanlı Egemenliği değil kendi kültürüdür. Kültürler bir toplumun hayatı algılayış, olaylar karşısında tavır alış şeklidir. İnsanlar kültürleri ile mutludurlar. Kültürler insanların sosyal dinidirler. İnsanın tüm dünyasına hayatın her alanına egemendirler. Doğum öncesi, hayat, ölüm ve sonrasında izahları da kültürün bir parçasıdır. Bu yönüyle din ve dinî kültür insan ruhunu tamamlamakta, insana huzur, güç, güven ve umut vermektedir. Kültürler kısa zaman süreci içinde değişmezler. Uzun zaman süreci içinde değişirler. Özellikle dini kültürü değiştirmek kolay değildir. Çünkü İslam emir niteliğinde bir kültürdür.

Değişimin kaynağında buluşlar tekno-ekonomik nedenler vardır. Teknolojik buluşlar da İslam ülkelerine gelişmiş ülkelere gelmektedir. Çünkü toplumsal yapı teknolojik icada, yeniliğe, keşfe yatkın değildir. Her durumda teknolojik yenilik batılı ülkelere gerçekleşmektedir. Kültürel yapıları bunu doğurmaktadır.

Kültürel yapılar insan çevre ilişkisinin sonucu olarak ortaya çıkarlar. Bu ilişki, iklime, sıcaklığa, soğukluğa coğrafi yapıya, ovalık-yaylalık oluşu topraktan üretilenlere ve bu şartlarda oluşan insan beynine bağlıdır. Eğer bir toprakta heykel yapımı için uygun mermer yok ise orada yaşayan insanlar güzel heykel yapamaz. O toplumda heykelcilik gelişmez. Üzümün yetişmediği toprakta yaşayan insanlar şarabı yapamaz ve o toplumda şarap Tanrı'sı olamaz. Batılıların aktif oluşlarında topraklarının ovalık oluşunun rolü vardır. Ovalarda yetişen insan daha aktif ve kaderine egemendir. Çünkü önü açıktır. Mücadeleci oluşlarında iklimlerinin nispeten serin olmasının önemi vardır. Arap kültürü ile coğrafi yapının çöl ve ikliminin sıcak olmasının ilişkisi vardır.

Toplumun kafa yapısı değişmedikçe toplumsal değişiklik ve modernleşme ve ilerleme olmaz. Toplumda yapılan maddi anlamda her yenilik ve değişiklik insanların hayata bakışını ve düşünme şeklini değiştirir. Şüpheli bakış, araştırma, sorgulama, merak, deney, olgular arasında bağlantı kurmak maddi değişikliği doğurur. Kısacası insan düşüncesi maddi değişikliği, değişiklik düşüncüyü doğurur. Toplumsal değişim ve ilerleme bu yol ile gerçekleşmektedir.

Müslüman ülke öğrencilerinin sanayileşmiş gelişmiş ülkelere gidişlerinin engellenmesi ve gelişmek için kültürel yapının değişmesi gerekmektedir. Çünkü başka çare yoktur. Bunun da iki yolu vardır.

Birincisi ülkeyi sanayileştirmektir. Ancak sanayileşmek için kafa yapısını değiştirmek, kafa yapısını değiştirmek için sanayileşmek gerekir. Yumurta-tavuk misali. Ancak bu süreç uzun zaman alacaktır. Oysa kaybedecek zamanları da yoktur. Çünkü mesafe çok açılmıştır.

İkincisi batılı kurumları (Anayasa kanun vs) kabul etmektir. Gelişmekte olan ülkeler bunu yapmıştır. Bu yol ani olduğu için toplumlari sarsıcı ve vicdanları yaralayıcı nitelikte olabilmektedir. Çünkü kanun zoruyla insanlar değerlerini, sosyal inançlarını kısa zamanda değiştirmeye zorlanmaktadır. Bu yolla toplumun önü açılmakta, maddi değerleri değiştirilmektedir. Zorla da olsa toplum yeniliğe ve değişime açılmaktadır. Bir süre sonra toplum yeni değerlere alışmaktadır.

Ancak alt yapısı (maddi anlamda) olmayan batılı kurumları almak gerilerde kalmış toplumun değerleri ile bağdaşmadığı için insan vicdanını sarsmaktadır. Bu durum insanların vicdanına göre politika yapan politikacıların değerleri ile uyumamaktadır. Politikacı eski değerlere bağlılıktan oy alacağını bilmektedir. Hal böyle olunca bizim ülkemizde zaman zaman Osmanlı toplumu değerlerine dönüldüğü görülmektedir.

Türk politikacıları iki yüzyıldan beri (Tanzimat'la) Batılı ülkelere öğrenci göndermekte, bunlardan teknolojik bilgi yetenek getirmeleri istenmekte, ancak kafa yapılarının değişmesi istenmemekte milli manevi değerlere bağlı kalması istenmektedir. Hayat konusunda görgün olacak ve bilgin değişecek, düşünce şeklin, hayata bakışın değişmeyecek. Bu mümkün değildir. İnsan dürüstlüğüne ve doğasına aykırıdır. Aslında değişimi istemeyen bu kafalar bilerek veya bilmeyerek kendi çıkarlarını veya iktidarı bir şekilde ele geçirmiş olanların ve onların arkasındakilerin çıkarlarını savunmaktadır. Mesela insan sorumluluğuna dayanan özgürlükçü demokratik bireyci rejimlerin toplumu ileri götürdüğünü anlar ve görürseniz, insana güvenmeyen İslami rejimlerle toplumun ileri gideceğini savunamazsınız. Ay'a nasıl inildiğini ve üzerinde yüründüğünü görürseniz artık ayın sadece bir ışık olduğuna inanmazsınız.

İnsanların farklı düşünmesi birlikte olmak duygusunu zayıflatır. Böylece insanlar kendilerini güçlü ve güvenlik içinde hissetmezler. Acaba farklı düşünceyi kabullenememenin nedeni güvenlik ihtiyacı mıdır?

Müslüman Arap dünyası Ortaçağ'da dünyanın en ileri medeniyetini oluşturmuş, Endülüs Emevileri vasıtasıyla özellikle vicdan özgürlüğü konusunda Avrupa'yı etkileyerek Rönesans ve Reform hareketlerinin

doğmasına katkıda bulunmuştur. Gerçekten Ortaçağ'da Arap devletleri Ortadoğu ve Akdeniz kıyılarını fethettikten sonra eski Yunan bilginlerinden de etkilenerek o zamanda ileri bir medeniyet kurarak dünya bilimine katkıda bulunmuşlardır. Bunda Arap İmparatorluğu'nun büyümesinin ve nisbi güvenliğin katkısı olabilir. Bir devletin büyüklüğü ve gücü (Osmanlı'nın büyümesinin toplum bireyleri ve mimaride etkisi gibi) kendisini o devlete ait hisseden insana güven ve güç verir. Mesela cebirin mücidi El Cebradır. El Cezeri Leonardo da Vinci'nin çizimlerine benzer çizimleri ondan dört yüz yıl önce yapmıştır. Arap bilginlerinin eserleri batılılar tarafından tercüme edilerek yararlanılmıştır. Söz konusu medeniyet Ortaçağ sonlarında durmuş, bir daha da yeni bir atılım yapamamıştır. Öyle görünüyor ki bu durum o günkü ve daha sonraki kültür yapısının doğal sonucudur. Şartlar ve kültür yapısı değişse idi o medeniyet tekrar canlanır ve yoluna devam ederdi. Devam edemediğine göre Arap medeniyeti Ortaçağ'da arızı, geçici bir patlama yaşamıştır demek mümkündür.

Bunun sebebini birçok Arap kökenli öğretim üyesine sormuşumdur. Ancak tatmin edici bir cevap alamamışumdur.

Batılılar bu durağanlığı haçlı seferleri ve Moğol (Moğol-Türk beraber algılanır.) istilası ile açıklamaktadırlar. İddiaya göre Haçlı seferleri ve Moğol istilası Araplarda birlik olma ihtiyacı doğurmuştur. İstilacı düşmanlara karşı birlik ve güçlü olmak isteyen Araplar o zamana kadar sahip oldukları değerlere sıkı sıkıya sarılmışlar ve bunun sonucu olarak değişim ve gelişime kapanılmıştır.

Daha sonra Arap topraklarına hâkim olan Osmanlılar zamanında İslam dini, dilleri ve kökenleri farklı olan halklar için birleştirici bir unsur olmuştur. Osmanlıların sosyolojik ve idari hiyerarşik yapısı, insan güvenmeyen bir din ve devlet anlayışı, hayata teslimi bir ruh yapısı ile bakış, değişimin getireceği güvensizlik korkusu, yapılan fetihler ve din anlayışı dolayısıyla Batılıları küçük görme nedenler de Türk-İslam dünyasında değişim ve gelişimin engeli olmuş gibi gözükmektedir.

Müslümanlar sırf Müslüman olmaları dolayısıyla kendilerini diğer halklardan üstün görmüşler bu durum Batılı ülkelerde yavaş yavaş gerçekleşen bilimsel ve teknolojik ilerlemenin farkedilmesini engelleyen nedenlerden birisi olmuştur. Oysa bir halkın diğer halka göre kendisini üstün saymasının nedeni üretmiş olduğu mal ve hizmet ile diğer halkı kendine bağımlı hale getirmesidir. Aslında Müslümanların kendilerini üstün

saymalarının nedeni diğer dinlerin mensuplarına karşı kendilerinin kimliklerini, hak ve menfaatlerini koruma ihtiyacı olsa gerektir.

Bir toplumda insanlar arasında farklı düşüncelerin olması birlik ruhuna zarar verir, insanlarda güvenlik içinde olmama duygusu yaratır.

Müslümanlarda hukukun gelişmemesi de (içtihat yolunun kapanması) aynı nedenlerle izah edilmektedir.

Bu izahlar yeterli midir? Bilmiyorum. Benim kapasitemi aşmaktadır. Ancak bana öyle gözükmektedir. Başka nedenler de olmalıdır. Mesela yönetici sınıf ile din adamları sınıfının iktidar (herkes güçlü olmak ister) çatışması da nedenlerden birisi olabilir diye düşünüyorum. Osmanlı İmparatorluğu'nda din adamları çok güçlü ve devlete egemendi. Cumhuriyetle beraber laikliğin benimsenmesi din adamlarının gücünü zayıflatmıştır. Ancak son yıllarda dinin ve din adamlarının devlet idaresinde etkinliği güçlenmiştir.

Ancak yine de hukukun yeni toplumsal değerlere uydurularak geliştirilememesini anlamıyorum. İslam hukuku ilahi iradenin emri de olsa o zamanki insanın aklı ve vicdanından bağımsız değildir. Bağımsız olsa idi insanlar tarafından kabul edilmez ve onu yaymak için ölümü göze almazlardı. Toplum bireylerinin aklı ve vicdanı bir hukuk kuralını uygulayarak değiştirmek, hukuku yeni olaya adapte etmek istiyorsa yeni bir hukuk ve uygulama yaratmamak için neden yoktur. Böylece toplumsal değişime ve gelişime de kapı açılmış olacaktır.

Mesela İslamiyet'ten önce kadının miras hakkı yoktur. İslamiyet kadına erkeğe verilenin yarısı kadarını alma hakkı tanımıştır. Buradan anlaşılan İslam dininin kadını ve zayıfı koruduğudur. Eğer tarihin bir döneminde toplum vicdanı kadına daha fazla hak tanımaktan yana ise bir başka dönemde kadına tanınan yeni haklar özü yönünden İslam Hukuku'na aykırı olamaz. Çünkü bugünkü sosyoekonomik şartlar kadına yarım hisse verildiği zamanlarla aynı değildir. Sosyoekonomik şartlar farklı olunca insan düşüncesi ve vicdanı da değişmektedir. Keza İslam Hukuku'na göre hırsızın kolu kesilir. Böyle bir cezanın amacı malı çalınan kimsenin ve toplumun öfkesini tatmin etmek ve mal güvenliğini sağlamaktır. Eğer toplum vicdanı hırsıza hapis cezasının verilmesini yeterli görüyor ve yargıç bu cezayı veriyorsa burada da İslam Hukuku'na uygun hareket ediliyor demektir. Çünkü hapis cezası veren yargıç İslam'ın özüne ruhuna uygun hareket etmektedir. Hırsız cezalandırmanın amacı mal güvenliğini sağlamaktır.

Şekilci ve yüzeysel yorumla biraz da işin kolayına kaçılmış olunabilir. Çünkü kafa yormaktansa hazır şekli kuralları uygulamak daha kolaydır.

1950'lerin Türkiye'sinde modern kadın görmek istisna, çarşafli kadın görmek genel idi. Bugün durum tersine dönmüştür. Daha kültürel alt yapı hazır olmadan Türk toplumu kadına seçme ve seçilme hakkını 1934 yılında vermiştir. Toplumun gelişimini beklemeden merkezi iktidarın kararıyla toplumun yarısına hatta tümüne ilişkin bir karar kısa süre içinde toplumu değiştiremez, ama değişimi hızlandırır. Değişimin hızlanması gelişmiş ülkelerle olan mesafenin daha kısa zamanda kapatılmasını sağlar. Hukukun ve bir toplumun amacı da bu olmalıdır.

Suudi Arabistan Türkiye'den seksen yıl sonra kadına seçme ve seçilme hakkı vermiştir. (2015 medyaya göre) Daha erken vermesi toplumun daha hızlı değişmesi ve gelişmesinin nedeni olabilirdi.

Merkezi iktidar tarafından empoze edilmiş kurallarla getirilen yeni değerlere rağmen Türk halkı dini değerlerini kaybetmemiştir. İslamiyet insan ruhunu tamamlamaya devam etmektedir. Çünkü onsuz yapamaz. O güvenlidir. Onu belli bir çevrede kafası ve vicdanıyla oluşturmuş ve oluşturmaktadır. İnanç özü itibariyle değişmez. Çünkü insanların ona ihtiyacı vardır. Ancak inancı oluşturan kurallar zamana ve toplum seviyesine göre farklı yorumlanabilir. Tarım toplumunda yaşayan insanlar ile sanayi toplumunda yaşayan insanların dini ilkeleri anlaması ve değerlendirmesi aynı şekilde olmayacaktır. Sanayi toplumunda yetişen insan daha az kadercı ve olayları daha çok analitik düşünce ile açıklamaktadır. Çünkü sanayi toplumu insanı tarım toplumu insanına göre daha görmüş, başkalarıyla daha çok ilişkiye girmiş, daha çok okumuş, daha zengin olmuş ve daha çok kendine güvenmektedir.

Değişime ve gelişime engel olmak bir şekilde iktidarı ele geçirenlere ve onların arkasındaki güçlere hizmet etmektir.

Arap toplumları VIII. Yüzyıldan itibaren tüm İspanya'yı fethederek İslam'ı Paris yakınlarına kadar götürmüştür. İslam dini ve Kuran-ı Kerim'in tercüme edilmezliği Arapların birleşme ve büyük bir imparatorluk kurma nedeni olmuştur. Müslüman, Hristiyan ve Müseviler altı-yedi yüzyıl beraber yaşamışlardır. Ancak XV. Yüzyılın sonunda Museviler-Araplar İspanya'yı terketmek zorunda kalmışlardır.

İslam'ı yayma fikri Türk kültüründe yer alan cihan hâkimiyeti (başka ulusları idare etme) mefkûresi ile birleşince Osmanlı Devleti dünyanın en

önemli askeri imparatorluklarından birini kurmuştur. Gerçekten ondördüncü yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu Avrupa'yı fethetmeye başlamış, üç asır içinde Viyana'ya kadar topraklarını genişletmiştir. Onsekizinci asırdan itibaren egemen olduğu topraklardan çekilmek zorunda kalmıştır. Silahların eşit, ekonomik düzeyin hemen aynı olduğu dönemde savaşçı Türk ordusu Viyana kapılarına kadar gitmiştir. Ancak Avrupa'da onyedinci asırdan itibaren bilimsel buluşların gerçekleşmesi ve bunun silah sanayiine yansması sonucu silah üstünlüğünü ele geçiren Avrupa Türk ordusunu ve toplumunu İstanbul Avrupası'na kadar çekilmek zorunda bırakmıştır. Osmanlılar Balkanlara ve Avrupa'ya ekonomilerindeki üstünlükleri ile değil silah ve savaşçılıklarındaki üstünlükleriyle gitmişlerdir.

Görünen odur ki Osmanlı toplumu üretime dayalı ticari, sivil toplum olmadığı için fethettiği ülkeleri boşaltmak zorunda kalmışlardır. Bu sonuç kendileri için kaçınılmazdı. Çünkü tarım toplumu olan Türkler yerleşik esnaf ve tüccar toplumu üzerine gelmişlerdi. Ayrıca kişiliklerinin ticarete yatkınlığı sorunu da vardı.

Araplarla Türklerin kültürel yapıları birbirine benzerler. Türkler İslamiyet'i VIII. Yüzyıldan itibaren Araplar ve daha sonra Perslerle temas sonucu öğrenmiş ve kabullenmişlerdir. Bunun sebebi Tanrı kavramında (her şeye kadir, başışlayan, koruyan) ve aile yapılarında benzerlik ve her üç toplumun da tarım-hayvancılık toplumu olmasıdır.

Ancak Pers ve Arap toplumları Türklere göre daha yerleşik toplumlardır. Kabileler savaşından (İç savaş) ve kuraklıktan kaçan Türkler XI. Yüzyıldan itibaren İran üzerinden gelerek Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Anadolu ve İran toprakları üzerinde kurdukları Selçuklu devletleri kendi kültürlerine göre daha yerleşik ve daha gelişmiş olan Pers kültüründen etkilenmişlerdir.

XVI. yüzyılda Arap ülkelerini fetheden Osmanlılar dini nedenler ve daha gelişmiş bir kültür olması nedeniyle Arap kültüründen etkilenmiştir. Gelişmiş kültür az emek ve enerji ile çok mal ve hizmet üreten kültürdür. Mesela Osmanlıca dili Türkçe, Farsça ve Arapçanın karışımı bir dildir. Bu durum daha zayıf kültürlerin kaderidir. Romalılar eski Yunan'a egemen olduklarında Yunan kültürünün etkisinde kalmışlardır. Eski Yunan'da Fenike (alfabesi) kültürünün etkisinde kalmıştır.

Türk toplumu Tanzimat'tan (XIX. yüzyıl) itibaren de Batı kültürünün etkisi altına girmiştir.

Arapça Türkçeye göre daha zengindir. Araplar ibadetlerini daha bilerek ve anlayarak yapmaktadırlar. Türkler Araplara göre aniden patlar süt köpüğü gibi inerler. Belki biraz daha saldırgandırlar. Bunun nedeni iklim veya baskıcı aile yapısı, kamu güçlerinin zayıflığı vesair nedenler olabilir. Aile bağları güçlüdür. Anne ve kardeşler birbirlerini korurlar. Türküleri hüznü olup bunun kökünde acizlik duygusu vardır. Hüzün acizlik duygusunu tatmin etmektedir.

Türkler Araplara göre başka kültürlere ve değişime daha açıktır. Hitler Türkler için kültür alıcıları demiştir. Hareketli ve dinamik bir toplumdur. Bir liderin emrine kolayca girerler ve itaat ederler. Bunun özünde göçmen bir kültürden gelmenin payı olabilir. Aslında kültürel açıdan Türklerle Araplar arasında pek fark yoktur. Ama dilleri, kanları, coğrafyaları ve tarihleri farklı olduğu için Arap ve Türk ayrımı yapılmıştır.

Kısaca özetlemek gerekirse özgür, sorumlu, ruhu sonsuza yönelik ve özgüveni olmayan, içe kapanık, kendi kendisiyle hesaplaşmayan, kendini doğada aciz ve doğanın hâkimi saymayan, yaratıcı kapasitesini tam olarak kullanamayan, her şeyin kaynağının akıl olduğunu kabul etmeyen, yolsuzluğun yaygın olduğu bireylerden oluşan toplum ilerleme kaydedemez. Değişimi gerçekleştiremez sadece değişmeye maruz kalırlar. İnsanın kaderini son üç asırda özgür, özgüvenli, mutluluğu arayan, ruhu sonsuza yönelik ve dimdik olan insanlar değiştirmiştir. Bu insan tipi de doğuda oluşmamış, batıda oluşmuştur.

Osmanlı Türk toplumunda Tanzimat'tan itibaren Batılı devletlerin ve bürokrasinin baskısı ile insan hak ve özgürlükleri tanınmış, I. Dünya Savaşıyla İmparatorluk dağılmış, varolma savaşından sonra Ortaçağ değerlerine dayanan, dünyaya gözü kapalı, bilimsel gelişmelerden haberi olmayan siyasi rejime son verilmiş ve Cumhuriyet ilan edilmiş, özgür bireye dayanan bir hukuk ve kültür sistemi benimsenmiştir. Ancak Cumhuriyet, geniş halk kitlelerinin katılımı olmadan Batı medeniyetinin gelişme nedeninin özgür insan olduğunu bilen savaşı yöneten "kurucu atalar" tarafından ilan edilmiştir. Geniş halk kitleleri uzun yıllar teokratik değerlere bağlı kalmıştır. Bu durum siyasi ve kültürel sorunlar çıkarmakta, siyasi krizlere ve bürokratik gelgitlere sebep olmakta geleneksel toplum değerlerine ve siyasi hukuki yapıya dönüşün sebebi olmaktadır.

Petrol gelirleri ile zenginleşen Arap toplumları da benzer sorunları yaşamaktadırlar.

1924, 1961, 1982 Anayasaları ile kuvvetler ayrılığına dayanan hukuka bağlı devlet uygulaması yerleştirilmeye çalışılmış, özellikle asırlardır var olan hikmeti hükümetçi zihniyet kişi haklarını ve özgürlüklerini korumak için hukuk ile bağlanmak, toplumun düşünce şekli (analitik düşünce getirilmek istendi) değiştirilerek beyni ve ruhu açılmak istenmiş (empoze edilen görünüşte değişiklikler özde değişikliği kolaylaştırır) ancak 2002’li yıllardan itibaren yavaş yavaş yazılı hukuk sistemi bir tarafa atılarak milletin vekâlet alanların fiilen her şeyi yapabileceklerine inanan (özünde İslami devlet anlayışı) ve yürütme gücünün hâkimiyetine dayanan, yargı ve yasamanın yürütmeye bağlı olduğu hikmeti hükümet zihniyetine geri dönmüş ve Cumhuriyet’in getirilmesi birer birer ortadan kaldırılmış, rejimin adı Cumhuriyet olsa da gelişmiş Türkiye şartlarında özü itibarıyla Osmanlı sistemine geri dönmüştür. Oysa Cumhuriyet köylü çocuklarının kısa zamanda devlete egemen olmasını sağlamıştır. Bu durum Cumhuriyet’in ve Cumhuriyet’i kuranların zaferidir.

Hukuk düzeni ile uygulamanın uyumsuzluğu ne zamana kadar sürer bilinmez. Bu dönüşümde Cumhuriyet değerlerine bağlı siyasi partilerin halka hizmet veremeyişlerinin ve sanayi toplumuna dönüşmemesinin de önemli derecede etkisi olmuştur.

Gerçekten 2002 yılından itibaren Yürütme, Yasama ve Yargı’ya egemen oldu. Avrupa normlarına uyum çerçevesinde devlet güvenlik mahkemeleri kaldırıldı. Özel yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri ve savcılıkları kuruldu. Buralara siyasi düşünceleri bilenen atamalar da özel yapıldı. Özel atama yapılması adil yargının engelidir. Yargıçlar vermiş oldukları kararlar dolayısıyla ya cezalandırıldı ya da ödüllendirildi. Böylece yargıçlar baskı altına alındı. Yargı asıl görevi olan iktidarın tasarruflarını denetleyemez oldu.

Usul normunun derhal uygulanacağı ilkesine sığınarak mahkemelerin görev ve yetkileri değiştirilerek askeri personelin sivil mahkemelerde yargılanması sağlandı. Oysa yeni usul normu da sanık aleyhine uygulanamazdı. Mahkemelerin görev ve yetkileri şüpheli ve sanıklara göre değiştirildi. Atamalar bilinçli yapıldı. Kanunlar sık sık değiştirildi. Hukukta istikrar kalmadı. Hukuki güvenlik ortadan kalktı. Bunların hukuk devleti ile bağdaşır yanı yoktu.

Sahte delillerle yüksek rütbeli ordu mensupları cezaevlerinde toplandı ve netice olarak ordudan uzaklaştırıldılar. Böylece milletin ordusuna ağır bir darbe vuruldu. Yine bir örgüte bağlı çalıştığı iddia olunan Emniyet görevlilerinin ya görevlerine son verildi ya da emekli edildiler.

İddialar doğru olsa bile insanlar siyasi niyetlerine göre yargılandılar. Objektif olarak ihlalin varlığına hareketlerinin yeterliliği ve elverişliliğine bakılmadı. Oysa bu tip yargılamalar Ortaçağın derinliklerinde kalmıştır.

12 Eylül 2010 referandumuyla Yüksek Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun ve yüksek mahkemelerin yapısı değiştirilerek üyeliklerine siyasi eğilimleri bilinen yargıçlar atandı. Yüksek mahkemeler askeri vesayet döneminde vermiş oldukları kararların tam aksine kararlar verdiler.

Bir anayasa hükmü kaldırılarak eski cumhurbaşkanı ve anayasa koyucu otuz yıl aradan sonra darbe yapma gerekçesiyle yargılandı. Böylece bir ceza normu ortadan kaldırılarak geriye doğru aleyhe uygulama yapıldı.

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren ceza mevzuatının hükümleri esnetildi. Böylece hâkimlerin takdir yetkisi artırıldı. Bu durum uygulamaya yansıdı. Kanunilik ilkesinden uzaklaşıldı. Böylece hukuki güvenlik ortadan kaldırıldı.

Siyasi ve hukuki rejimin bekçisi kanunları uygulayan laik bürokrasinin yerini Batılı ve Cumhuriyet değerlerine karşı olan bürokrasi aldı. Yeni bürokrasi hukuku kendi değerlerine göre uyguladı. Eğitime ve toplumsal hayata metafizik düşünce egemen oldu.

Hayatın her alanında kadının geleneksel konumuna dönmesi teşvik edildi.

Kamu gücünün bölünmesine ayrılığın ve birbirini denetlemesine dayanan hukuka bağlı parlamenter sistemden fiilen uzaklaşıldı, devlet cumhurbaşkanının mutlak egemenliğine girdi. Böyle bir egemenlik Türk tarihinde II. Meşrutiyet öncesi mutlak yetki sahibi Osmanlı Padişahlığına tekabül etmektedir. Aradaki fark seçimdir. O zaman padişah Osmanlı Hukukuna göre Osmanoğulları ailesi arasından birisi olmakta idi. Oysa şimdi XXI. Yüzyılın şartlarında seçimle gelmektedir.

Aslında böyle bir yapı mutlak itaatçi veya hikmeti hükümetçi, yargı bağımsızlığından bir şey anlamayan, kendini kul sayan, birey saymayan, kendi kendinin farkında olmayan geniş halk kitlelerinin değer yargılarına uygundur. Ancak bu değer yargıları bugünkü hukuk devleti insan hakları ve demokrasi değerlerine uygun değildir. Böyle bir sistemde iktidar başkan, partisi ve çevresinde olacağı için devlet imkânlarından söz konusu çevreye yakın olanlar yararlanacaktır. Oysa kamu gücünün bölünmesi devlet imkânlarının daha adil şekilde paylaşılmasının nedeni olacaktır.

Oysa Cumhuriyet kurulduğundan beri özellikle 1950 den sonra modern demokrasi ordunun ve laik bürokrasinin vesayeti altında 2000’li yıllara kadar gelmiştir. 2002 yılından itibaren kademeli olarak sessizce rejim değiştirilmiş ve hukuk düzeninin içi boşaltılmıştır. Oysa bir rejim insan haklarına ve temel özgürlüklere uygun hareket ediyorsa meşrudur. Meşruiyetini kaybeden bir rejime karşı sivil itaatsizlik ve direnme hakkı doğar.

Modern hukuka göre toplumsal ilerlemenin kaynağı özgürlüktür. İnsan insan olması dolayısıyla bir değer olup yaşamaktan vazgeçemez. Yaşamayı için de özgür olması gerekir. O halde özgür olmamayı isteme özgürlüğü yoktur. Özgürlük hak sahibi olmanın yanında sorumluluktur da.

Mutlak itaatçi zihniyet özgürlüğün önemini farkında olmayan insanların doğuştan özgür olduğunu kabul etmeyen, aksine Tanrı’ya karşı görevli sayan zihniyettir.

Böyle bir zihniyetle idare olunan toplumların ilerlemesi mümkün değildir. O halde bir toplum ilerlemek ve çağdaşlaşmak istiyorsa yukarı da belirttiğim değerlere dayanan özgürlükçü bir rejim kurmak zorundadır. Oysa bugün Türkiye’de hukuka bağlı devlet büyük ölçüde çökmüş, devlet ve toplum bir partinin ve liderinin egemenliğine girmiştir. Bu durum çoğunluğun siyasi düşüncesine ve sosyal yapıya uygundur.

Kıyası Batı medeniyetinin üstünlüğü karşısında Müslüman toplumlar bir ikilem ile karşı karşıyadırlar. Ya İslam’a ve geleneksel kültürel yapıya sadık kalacaklar ya da özgürlükçü laik ve demokratik değerlere dayanan yeni bir rejim kuracaklardır. Türkiye özellikle son yıllarda iyi kötü işleyen laik demokrasinin içini boşaltarak geleneksel rejime dönmüştür.

Araplar 1918’lerde Osmanlı’dan koparıldılar. Çok geniş topraklara yayılmış olmaları siyasi birlik kurmalarının engellerinden birisi olmuştur. Siyasi rejimleri halen geniş ölçüde Osmanlı’dan kalma Ortaçağ değerlerine bağlı bir kraliyet veya emirlik ve sözde cumhuriyetlerdir. İktidar olmanın avantajları geniş ölçüde kraliyet ailesi ve yakınlarına veya rejimi destekleyenlere aittir. Batı ile ticaretleri yaşamlarına refah getirmiş, ticaret ve girişim özgürlüğü yaşamlarını değiştirmiştir. Osmanlı toprağı olarak kalsa idiler bugünkü refah düzeyini yakalayamazlardı.

Petrol nedeniyle İngilizlerin Arap topraklarına girmesi Arapların refah düzeyinin yükselmesine neden olmuştur.

Ancak bir toplumda refahın asıl kaynağı bilgi birikimi ve teknoloji üretimidir. Hammadde satımı değildir. Hammadde bittiği an refah da biter. Bilgi birikimi ve teknoloji üretimi bitmez. 1950'lerde sömürge olmaktan çıkmış bir Güney Kore Dünyanın teknoloji üreten ve refahını ürettiği teknoloji ile sağlayan ülkelerden biridir. Arap ülkeleri Osmanlı'dan en az yüzyıl önce ayrılmasına rağmen halen refahını teknolojiden sağlayan gelişmiş ülkelerin iç pazarı konumundadırlar. Türkiye'nin durumu da aynıdır.

Kamu gücünün (iktidarın) güçlere bölünmesi ve bunların birbirini kontrol etmesi, hukuka bağlı devlet fikri, demokrasi kavramları Arap topraklarında mevcut değildir.

Söz konusu kavramlar ve uygulama Türkiye'de bir zamanlar daha güçlü idiler. Ama artık gündен güne zayıflayarak varlıklarını sürdürmektedirler.

Bu yazıyı okuyan bazı insanlar Doğan SOYASLAN'ı Batı kültürü ve özellikle Fransız kültürünün zehirlemiş olduğunu düşüneceklerdir. Bunlar Batından gelen yeni fikirlerin zehir olduğunu düşünseler de o zehirden yıllar sonra yararlandıklarının farkında olmazlar. Bu nasıl bir zehirdir ki Türk toplumu Tanzimat'tan beri bu zehirden bir türlü vazgeçemiyor?

Batıdan gelen değişime ilişkin fikirlerin neden zehir olduğunu, İslam dünyasında niçin hiçbir teknolojik buluş yapılmadığını bir köşede yazamazlar. Çünkü kafalarında gözlem ve deneye dayanan müspet bilim yoktur. Ortaçağ'ın şartlarında oluşmuş değerler vardır. Kültürleri ve kafa yapıları teslimidir. Doğayı yaratanın öyle yarattığını insan iradesinin yapacağı bir şey olmadığını kabul ederler. Aslında bunlar bu kafa yapısı ile değişimin ve gelişimin önünde engeldirler. Değişim ve gelişim gücü engellenemez, sadece hızı yavaşlatılabilir. Eğer tamamen engellenirse önündeki engeli bir gün yıkarak yatağında coşku ve sarsıntı ile bulanık bir şekilde çılgınca akar.

Özetlemek gerekirse gelişmişlik bir kültürel olgunun doğal sonucu olan bir durumdur. Söz konusu olguyu, özgür, özgüveni olan, araştırmacı, şüpheci, analitik düşünen, girişimci, yaşamdan zevk alan, ruhu açık ve sonsuza yönelik, doğaya egemen, hayata akıl ile bakan bireyler oluşturur. Müslüman toplumlar belirtilen tipte bireylerden oluşmamaktadırlar. Gerilerde kalmalarının veya sanayileşmiş ülkelerin pazarları olmalarının sebebi budur. Bu durumdan mevcut kültürleriyle daha uzun süre kurtulacaklar gibi gözükmemektedirler. Çözüm, insanın kendini fark etmesi özgürlük ve sorumluluğa dayanan yeni bir düşünce sistemine en kısa zamanda geçmesindedir.

Benim Müslüman toplumlarda algıladığım kültürel yapı açıkladığım gibidir. Bu yapı İslamiyet'in özüne uygun mudur? Müslüman halklar İslamiyet'in gereğini yapıyorlar mı? Doğrusu bilgim bunlar için yeterli değil. Çünkü İslam Hukuku uzmanı değilim.

Kısacası Müslüman toplum insanları birey, özgür, özgüvenli olmadıkça ve doğaya egemen bir gözle bakmadıkça kendilerini doğanın bir parçası saydıkça gelişmiş toplumlarla yarışamazlar.